

VERZAMELAARS EN CONSERVATORS, MOLLUSKEN EN DIEVEN

H. E. Coomans

Collectors and curators, molluscs and thieves

The author cites a lecture of A.C. van Bruggen, held at the 65th anniversary of the Dutch malacological society, entitled: 'All collectors are thieves'. Some of the authors own thoughts and experiences on the subject are memorated.

Op het 65e verjaardagsfeest van de NMV (20 november 1999) was ons medelid dr Dolf van Bruggen één van de feestredenaars. Zijn voordracht had als 'pak-kende' titel "Elke verzamelaar is een dief". Omdat een aanzienlijk deel van de NMV-leden verzamelaar is, die-ventuig dus, had ik een voorgevoel dat het een roerige jubileumvergadering zou worden. Ik verwachtte dat, zodra Van Bruggen het spreekgestoelte zou hebben betreden, een aantal NMV-ers naar voren zou dringen om hem van de kathedraal te trekken. Maar gelukkig, althans voor de spreker, gebeurde dat niet. Integendeel, voor zijn vele verdiensten werd Van Bruggen benoemd tot erelid.

Vanzelfsprekend behoorde ik tot de toehoorders, beter gezegd aanwezigen, omdat mijn gehoororgaan niet optimaal functioneert. Het deed me derhalve veel genoegen dat een samenvatting van zijn lezing in het Correspondentieblad werd afgedrukt. Aan het slot van het verhaal komt mijn persoon ook nog even ter sprake, zelfs onder twee gedaantes: als conservator en als de romanfiguur 'dr Bol'. We komen er straks op terug.

Verzamelaars en collecties hebben me altijd geboeid, ongeacht de verzamelde objecten. Mijn dissertatie (1974) beschreef het leven van een verzamelaar uit de 19e eeuw, en de daarbij behorende eerste stelling luidde: "Verzamelaars dienen zich te bezinnen op de dood". Die uitspraak is zelfs tot het Koninklijk Huis doorgedrongen, want bij de uitreiking van de 'Zilveren Anjers' op 27 juni 1996 haalde Prins Bernhard haar aan met de woorden: "De bedoeling van die stelling is geen zielzorg, maar een praktische hint. De verzamelaar moet voorzorgen treffen. Hoe mooi het ook is om een collectie bijeen te brengen, nog mooier is het om haar blijvend voor anderen open te stellen. Ze verdient een goed tehuis." Ook diefstal van of uit collecties heeft mijn warme belangstelling, getuige mijn artikel (1996) in het tijdschrift Gemma van de Werkgroep voor Edelsteenkunde.

Beroepshalve heb ik met veel verzamelaars te maken gehad. Aan velen heb ik plezierige herinneringen, met bewondering bekeek ik de collecties en respecteerde hun gedegen kennis. Dikwijls is er veel geld gestoken in verzamelreizen en zeeën van tijd zijn besteed aan collectie-onderhoud, determineren, bestuderen en publiceren. Gezien de titel van zijn lezing had collega Van Bruggen andere ervaringen en ik verwachtte spannende verhalen over stelende verzamelaars, de rijke buit en hoe de diefstallen gepleegd waren. Helaas, ik kwam bedrogen uit, in zijn artikel kwamen geen rovers voor, wel de namen van een aantal 'gefortuneerde en ontwikkelde dames' van douairière tot keizerin die schelpen verzamelden, maar hebben ze ook gestolen?

Van Bruggen's betoog is een interessante beschouwing over verzamelingen en bedrog, onder andere via vervalste etiketten. Hij noemt vier hoofdmethoden van verzamelen:

- (1) zelf verzamelen in het veld;
- (2) ruilen;
- (3) kopen;
- (4) verzamelen in een andere collectie *
 - (a) legaal = met toestemming,
 - (b) illegaal = stelen.

Naar mijn mening zijn er vijf verzamelmethoden:

- 1, 2 en 3 als boven;
- 4 is krijgen (cf 4a);
- 5 is stelen (cf 4b).

Zijn (4b-x) 'goede exemplaren voor slechte ruilen' is een vorm van ruilen, valt dus onder 2. En (4b-y) 'uitdunnen, een paar exemplaren wegnemen uit een groot monster' is zonder meer stelen, dus 5.

Er zijn niet alleen stelende verzamelaars. Het mooiste diefstalverhaal gaat over een walvis die door een museumconservator 'gestolen' werd.

Er was ergens in de USA een dode walvis aangespoeld. De zoölogen spoedden zich erheen. De kolos werd op enkele spoorwagens geladen, het vervoerscertificaat op de wagon vermeldde de naam van het museum en de plaats waarheen de vracht vervoerd moest worden. Vlak voor het vertrek veranderde een conservator de bestemming: de walvis werd bij zijn museum afgeleverd!

Zoals Van Bruggen eveneens schrijft, zijn de vindplaatsen op etiketten soms minder te vertrouwen dan verzamelaars of determinaties.

- Niet ver van ons huis woonde een oude verzamelaar, een kunstschilder met kasten vol mollusken uit de gehele wereld. De collectie bleef groeien en elke nieuwe aanwinst, al dan niet met vindplaats, kwam terecht in hetzelfde doosje bij zijn soortgenoten, aldus de wetenschappelijke waarde tot nul reducerend. Na zijn dood werd de collectie door de erfgenamen aan diverse musea te koop aangeboden.
- Ik werd eens uitgenodigd om een geërfde collectie te komen bekijken. Tijdens het vervoer naar de nieuwe eigenaar waren alle monsters en etiketten in de laden door elkaar geraakt. Een enorme chaos en of ik niet even de orde kon herstellen
- Een deftige dame ontdekte in de kelder van haar villa een 'kostbare schelpencollectie uit Indonesië' die ze aan ons museum wilde schenken. Zelden zag ik zo'n puinhoop. Natuurlijk zonder vindplaatsen. De schelpen zelf waren exemplaren van de meest algemene soorten uit genoemd gebied, bovendien vuil, versleten, beschadigd en verkleurd. Met een royaal gebaar werden ze het

* noot redactie: hiervoor is de term 'ontzamelen' te gebruiken.

museum aangeboden en of ik haar wilde berichten als ze geëxposeerd zouden worden! Om haar niet voor het hoofd te stoten, maar eigenlijk meer om haar van de rotzooi af te helpen, ging de collectie onder dankzegging naar het museum. Aldaar aangekomen werden de 'kostbaarheden' bij het materiaal voor educatieve doeleinden gezet. Van een tentoonstelling is het dus nooit gekomen.

- Etiketten kunnen je soms voor raadsels plaatsen. In één van de musea in Californië bestudeerde ik de Conidae. Er was een monster bij met juveniele exemplaren van op het oog diverse soorten. Het officiële museumetiket vermeldde als naam *Conus morethan* zonder auteur wel met vindplaats. Deze soortnaam was me totaal onbekend. Gelukkig bracht een met potlood geschreven veldetiket de oplossing, daar stond geschreven: '*Conus more than one species*'.

Maar we dwalen af van de voordracht van Dolf van Bruggen. Aan het eind van zijn artikel komt een 'sleutelroman' ter sprake, waarin derhalve werkelijk bestaande personen onder gefingeerde namen voorkomen. In die roman, Rico's vleugels (1993) van de schrijfster Rascha Peper, komen als zodanig drie personen voor. Het echtpaar Eduard en Cecile Rochel, dat een grote schelpenverzameling heeft opgebouwd op de Filippijnen, en de conservator van de molluskencollectie van het Zoölogisch Museum in Amsterdam, dr Ernst Bol genaamd. Zij nemen de plaats in van Roger en Samia Martin die inderdaad een zeer grote, belangrijke en kostbare verzameling hadden bijeengebracht, en schrijver dezes. Alle andere personages in de roman zijn gefingeerd, en zelfs de drie wel bestaande personen voldoen totaal niet aan de werkelijkheid. Van alle gebeurtenissen in de roman is er slechts één waar: de omvangrijke Martin-collectie werd in 1990 geschonken aan het ZMA. Derhalve is 99,9% van haar verhaal ontsproten aan de geest van Rascha Peper (pseudonym van Jenny Strijland). Precies zoals de hoogleraar Nederlandse letterkunde en literair criticus prof. dr J.J. Oversteegen (1926-1999) beweert in zijn autobiografie Etalage (1999): "Romanschrijvers kennen een probaat middel om de verwarringen van het bestaan het hoofd te bieden: zij verzinnen een eigen wereld, die per definitie een of andere vorm van orde vertoont". Dus waarom zou de reële conservator zich zorgen maken over de verzonnen 'waarheid' in Rico's vleugels?

Ik heb de schrijfster het onderwerp van de roman geleverd, en op haar verzoek allerlei malacologische begrippen en namen medegedeeld. Malacologisch klopt de roman dus, er is slechts één foutje: 'taxonomisch' noemt zij 'taxologisch'. Overigens wel een begrijpelijke fout, want we doen toch wel meer dan soorten van namen voorzien. Rascha Peper heeft kennelijk een zwak voor mollusken, want eerder publiceerde zij de roman Oesters (1991). Over haar talent als schrijfster kunnen we niet klagen. De schelpenroman Rico's vleugels beleefde diverse herdrukken en werd ook in het Duits vertaald. Bovendien heeft het boek in 1994 meegedongen naar de prestigieuze AKO-literatuurprijs; uit de

honderden ingezonden titels was Rascha Peper zelfs één van de zes genomineerden en met slechts één punt te weinig ontging haar de AKO-prijs. Voor haar roman Russisch Blauw ontving zij de Multatuli-prijs. Helaas is collega Van Bruggen niet gecharmeerd van Rico's vleugels, derhalve schonk hij zijn exemplaar van het boek aan de NMV-bibliotheek. Mijn exemplaar prijkt nog in mijn boekenkast, de auteur schreef er de volgende opdracht in: "Voor dr. H.E. Coomans, schatbewaarder van de afd. Malacologie van de Universiteit van Amsterdam en hoeder van een collectie die het gelukkig beter verging dan die uit dit boek! Met zeer veel dank voor alle waardevolle informatie! R. Peper".

Het is mij niet duidelijk waarom in 'Elke verzamelaar is een dief' de genoemde schelpenroman moest worden besproken. De Martins waren allerm minst dieven, integendeel, ze waren uiterst genereus. Zij vertelden mij dat destijds ook de conservator Malacologie van een Frans museum hun collectie op de Filippijnen was komen bewonderen. Hij had hen gevraagd waarom zij, een Fransman en een Française, de verzameling aan Amsterdam zouden gaan schenken, want de collectie behoorde naar Frankrijk te gaan en hij zou dan zorgen, dat er een prachtige tentoonstelling aan zou worden gewijd. Maar de Martins bleven bij hun besluit 'naar Amsterdam'. Ik vraag me nu af: Stel dat de Martins onder invloed van mijn Franse collega hun mening zouden hebben gewijzigd en de collectie aan Frankrijk zouden hebben geschonken, zou die Franse conservator dan een 'dief' zijn geweest?

Literatuur

- Bruggen, A.C. van, 2001. Elke verzamelaar is een dief. Corresp.-blad Ned. Malac. Ver., No. 318: 19-21.
- Coomans, H.E., 1974. Life and malacological work of Hendrik Elingsz van Rijgersma (1835-1877), a Dutch physician and scientist on St. Martin, Netherlands Antilles. Proefschrift, Universiteit van Amsterdam.
- Coomans, H.E., 1996. Het verdwijnen van edelstenen en mineralen uit collecties. Gemma, 4(2): 17-20.
- Oversteegen, J.J., 1999. Etalage. Uit het leven van een lezer Amsterdam, Meulenhoff.
- Peper, R., 1993. Rico's vleugels. Roman. Amsterdam/Antwerpen, L.J. Veen.

Adres van de auteur:
Iepenlaan 4
2061 GK Bloemendaal
E-mail: coomanslibri@freeler.nl